

Відгук

Офіційного опонента **Приходько Ганни Іллівни**, доктора філологічних наук, професора, професора кафедри англійської філології та лінгводидактики Запорізького національного університету ,
про дисертацію **Олени Вікторівни Ставенко**
«Австралійські художні етнонаративи для дітей: лінгвокультурний аспект», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія галузі знань 03 Гуманітарні науки.
(Херсон, 2024)

1. Актуальність дисертаційного дослідження. Рецензована розвідка вигідно вирізняється тим, що в ній органічно поєднуються два дослідницьких напрями: лінгвокогнітивний і дискурсивний, на перетині яких виникла й успішно розвивається когнітивно-дискурсивна лінгвістична парадигма, яка ставить за мету розгляд мовної форми як віддзеркалення структур людської свідомості, мислення та пізнання у наративі художнього тексту.

Поняття «наративу» використовується в лінгвістиці, літературознавстві, семіотиці та інших гуманітарних дисциплінах (Е. Бенвеніст, Р. Барт, А. Греймас, В. Лабов тощо). Мова дитячих наративів часто ставала об'єктом досліджень вітчизняних та зарубіжних мовознавців (В. Грищук, В. Пропп, А. Цапів, Р. Langloh, D. Unaipon тощо). Проте, дослідження закономірностей лінгвістичної організації австралійських етнонаративів для дітей є актуальним, зважаючи на розробку нових підходів до аналізу традиційних наративів у сучасній філологічній науці.

Дисертація О. В. Ставенко є на часі, оскільки націлена на вияв специфіки творення австралійських художніх текстів з етнологічним компонентом для дітей, що обумовлено необхідністю збереження культурних скарбів та передачу їх майбутнім поколінням.

Такий задум аналізу наративних особливостей дитячих австралійських художніх текстів здійснено дисертанткою у поліпарадигмальному ракурсі із урахуванням досягнень когнітивістики, наратології, етнології та лінгвокультурології виводить розвідки подібного типу на новий рівень

метаопису у світ етноаратології, а точніше – **когнітивної лінгвокультурології**.

Отже, обрана тема – дослідження лінгвокультурних особливостей наративного конструювання австралійських художніх текстів для дітей к. ХІХ – поч. ХХІ століть – узгоджується з колом першочергових інтересів сучасного мовознавства, а за своїм об'єктом, предметом, метою та підходом до вивчення ілюстративного матеріалу дисертаційна робота є, безперечно, **актуальною**. Своєчасність вивчення особливостей функційних маніфестацій етнокультурної специфіки художніх етноаративів для дітей підтверджується його відповідністю інтегративним тенденціям когнітивно-дискурсивної парадигми сучасного мовознавства.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Об'єктом дослідження обрано наративне творення австралійських художніх етноаративів для дітей, а *предметом* – наративні прийоми та лінгвостилістичні засоби в австралійських художніх етноаративах для дітей, що відбивають їх етнокультурну специфіку.

Метою розвідки доречно обрано виявлення та характеристика наративних і лінгвокультурних властивостей конструювання австралійських художніх текстів для дітей.

Для написання повноцінного оригінального дослідження Олена Ставенко створює сучасну теоретико-методологічну базу, куди залучає праці українських та зарубіжних учених з проблем презентації етноаративу як складного лінгвістичного феномену, що дає чітке розуміння авторського бачення його лінгвокультурологічної сутності, а також основних етноконцептів і цінностей, утілених в образах художніх текстів для дітей Австралії.

3. Наукова новизна одержаних результатів.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що в ній уперше здійснено комплексне дослідження етноаративу для дітей на засадах наратології та лінгвокультурології. У розвідці розроблено модель історичного розвитку австралійських художніх текстів для дітей, що включає чотири етапи розвитку.

У дисертаційній праці по-новому обґрунтовано образи етноперсонажів, які поділяються на архетипні, стереотипні та кенотипні. Авторка праці надає класифікацію австралійських художніх етнонаративів для дітей за типом сюжету, патерном розгортання й особливостями наративного творення (дидактичні, етіологічні, ініціаційні, пригодницькі). Важливим й інноваційним є розгляд етнокультурної специфіки художніх етнонаративів для дітей, що відображається у створенні етнохронотопу, у якому втілюються значущі смисли етноміфологеми Dreamtime, етноконцепту BUSH та австралійських етнореалій.

Структура роботи може бути повністю схвалена як така, що логічно підпорядковується поставленій меті, композиція розділів відповідає послідовності конкретних завдань, що вирішуються.

Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів та висновків до них, загальних висновків та бібліографії. Загальний обсяг дисертації становить 299 сторінок, із них 258 – основного тексту. Бібліографія містить 327 позицій, із них 176 позицій – джерела іноземними мовами. Список джерел містить 20 найменувань. **У тексті дисертації відсутні порушення академічної доброчесності.**

Дисертантка розпочинає розвідку у **першому розділі** «Теоретичні засади дослідження лінгвокультурних та наративних особливостей австралійських художніх текстів для дітей» з розгляду її теоретико-методологічних основ. Тут наведено аналітичний огляд підходів до тлумачення дитячих текстів (підрозділ 1.1). Основні поняття, зокрема, дефініція художнього тексту для дітей (с. 35), визначення його функцій (с. 36 – 39), жанрова специфіка літературної казки та короткого оповідання для дітей (підрозділ 1.1.2) детально та переконливо потрактовуються у першому розділі.

У цьому ж розділі на основі ґрунтовного аналізу різноманітних підходів до аналізу дитячої літератури розроблено модель становлення та розвитку австралійських художніх текстів для дітей, яка охоплює чотири етапи (підрозділ 1.2). Дисертантка слушно зауважує, що у центрі уваги знаходяться «інваріанті та національно-специфічні особливості конструювання австралійських художніх текстів для дітей, що характеризуються етнокультурною специфікою, відбитою в змістовно-формальних їх аспектах» (с. 65).

На увагу заслуговують підрозділ 1.3 й 1.4, де наведено ті поняття наратології та лінгвокультурології, які релевантні для вивчення австралійських художніх етнонаративів для дітей (с. 66, с. 68, 71, 80). Лінгвокультурологічний підхід уможливив уточнити дефініцію австралійських художніх етнонаративів для дітей, підґрунтям яких є притаманні австралійській лінгвокультурі та етнокультурі її «першооснови архетипи, концепти, культуреми, реалії та їх імплікативні смисли» (с. 83).

Зауважимо, що найбільшим плюсом теоретичного розділу є його концептуальність для розвідки загалом. Основні його положення втілюються в кожному наступному розділі, уведені до аналізу поняття та моделі ефективно використовуються в практичних розділах, «працюючи» на відмінний результат.

Вартим на позитивну оцінку є **другий розділ** дисертації «Методологія наратологічно-культурологічного аналізу австралійських художніх етнонаративів для дітей», який логічно продовжує перший і присвячений розробці та обґрунтуванню методики дослідження австралійських художніх етнонаративів для дітей. Докладно проаналізувавши основні поняття наратологічно-культурологічного підходу, а саме історія, наративні епізоди, сюжет, подія, мотив, наративний прийом, наратор, фокалізатор, хронотоп (підрозділ 2.1), лінгвокультурема, етноархетип, культурний архетип, лінгвокультурний концепт, етноконцепт, етноміфологема, символ (підрозділ 2.2), авторка презентує методику аналізування австралійських художніх етнонаративів для дітей, що включає чотири етапи: теоретико-аналітичний етап, наратологічного аналізування, лінгвокультурологічного аналізування

таксономічний етап (підрозділ 2.3) із застосуванням релевантних методів дослідження сучасної наратології, лінгвокультурології, лінгвістики тексту та лінгвостилістики.

На особливу увагу заслуговує умовивід про те, що наратологічно-культурологічний підхід уможлиблює виявлення характерних для наративів, адресованих дітям, особливостей й прийомів наративного творення і засобів реалізації етнокультурних смислів австралійської лінгвокультури. (с. 124).

Вважаємо, що окреслені у вступі та перших розділах дисертації лінгвофілософські принципи дослідницької діяльності, конкретні методи і методики дослідження, тобто вихідні метанаукові презумпції, світоглядні судження дисертантки видаються адекватними модусу розуміння природи й сутності досліджуваного об'єкта.

Узагальнена наукова ідея дисертантки дала змогу здобути нові наукові результати в практичній частині дисертаційної праці, що охоплює третій і четвертий розділи.

У **третьому розділі** «Наративне конструювання австралійських художніх етнонаративів для дітей» ретельно і виважено, із залученням адекватних методів аналізу виокремлено етноархетип Дрімінг, який є основою архетипних мотивів та образів, що актуалізують ключові концептуальні імплікації етноархетипу Дрімінгу (НЕСКІНЧЕННІСТЬ, ЦИКЛІЧНІСТЬ, ТАЄМНЕ ЗНАННЯ, ВІРА, ЗАКОН) (підрозділ 3.1); диференційовано й схарактеризовано художній час та його вербальні індикатори (с. 138 – 141); встановлено, що традиційним топосом, на тлі якого розгортаються події з персонажами, є етноконцепт BUSH, поняттєвий, образний і ціннісний складники якого постають одним із джерел етнокультурного забарвлення лінгвостилістичних засобів творення художнього простору в дитячих етнонаративах (с. 147 – 148).

Інтерес становить і студіювання персонажних образів австралійських художніх етнонаративів для дітей, які розподіляються на архетипні, стереотипні та генотипні (с. 159). Більше того, цікавим і перспективним вважаю вивчення етноперсонажів, у яких втілюються імплікативні ознаки певного архетипного образу, та який має людську подобу – антропні архетипні етноперсонажі (с.168),

які ґрунтовно представлено у цьому розділі. Це дало змогу здобувачці проникнути в глибинні закони наративного творення етнохронотопу та етноперсонажів в австралійських художніх текстах для дітей, яке сприяє збереженню австралійської історії, культури та традицій і стає втіленням австралійської національної ідентичності, що є важливим для формування світосприйняття дитини. Новизна цих положень є беззаперечною.

У заключному **четвертому розділі** «Таксономія австралійських художніх етнонаративів для дітей» увагу сфокусовано на описі типології дитячих австралійських художніх етнонаративів. Дисертантка розгорнуто представила чотири типи австралійських художніх етнонаративів для дітей: дидактичні, етіологічні, ініціаційні та пригодницькі, які виокремлено за такими критеріями: семантика наративних епізодів, їх аранжування, особливості наративного конструювання, а саме типи наратора й фокалізатора, наративні прийоми творення історії й окремих її елементів та лінгвокультурне підґрунтя творення образів персонажів і хронотопу (с. 202). Визначаючи специфіку дидактичних етнонаративів, авторка виділяє три підтипи (с. 204), зазначаючи, що їх основна функція полягає у демонстрації добра і зла, навчанні правильної поведінки в певних ситуаціях (с. 222).

Щодо етіологічних художніх етнонаративів, то їх завдання полягає у у реалізації функції етнокультурної самоідентифікації (підрозділ 4.2). На схвалення заслуговує теза про те, що наративне конструювання австралійських ініціаційних художніх етнонаративів сприяє реалізації виховної функції художніх текстів для дітей, а також функції етнокультурної самоідентифікації (підрозділ 4.3). Увагу приділено і пригодницьким художнім етнонаративам (підрозділ 4.4), які, на нашу думку, є найбільш привабливими і цікавими для дитячої аудиторії. Зазначається, що цей етнонаратив характеризується циклічністю викладення подій (с. 252) і реалізує розважальну функцію.

У **Висновках** представлено підсумки та результати дисертаційного дослідження, окреслено перспективи подальших розвідок у цьому напрямі.

Результати дисертаційної розвідки наведено на численних рисунках і в таблицях. Графічне оформлення результатів дослідження є наочним та інформативним.

Схвально, що кропітка, аналітична робота з теоретичними й джерелами ілюстративного матеріалу, помножена на ерудицію здобувачки в дотичних до дисертації гуманітарних питаннях, стала запорукою виважених, відповідним чином структурованих, науково обґрунтованих висновків, що наближають нас до розкриття ментальних процесів категоризації навколишньої дійсності та розуміння її морально-ціннісних установок.

4. Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих публікаціях, зарахованих за темою дисертації.

Основні положення та результати дослідження пройшли надійну апробацію на наукових засіданнях кафедри англійської філології та світової літератури імені професора Олега Мішукова Херсонського державного університету (2019-2023 р.р.) і на одинадцяти міжнародних науково-практичних та наукових конференціях.

Теоретичні і практичні результати дослідження дисертантка виклала у чотирнадцяти одноосібних публікаціях та одній публікації у співавторстві. Із них дев'ять статей у фахових виданнях України та одна стаття в закордонному періодичному виданні.

5. Практичне значення одержаних результатів.

Безперечно, розвідка Олени Ставенко має практичну цінність, оскільки надає цікавий матеріал для дослідження особливостей наративного конструювання художніх етнонаративів для дітей окремої лінгвокультури, що знайде утілення у викладанні курсів з лексикології та стилістики англійської мови, у спецкурсах з когнітивної лінгвістики, дискурсології, аксіології, наратології, лінгвістики тексту, лінгвокультурології, у науково-дослідній роботі студентів й аспірантів.

6. Зауваження та дискусійні положення до дисертації.

Віддаючи належне науковій праці Олени Ставенко, вважаю за необхідне вказати на певні дискусійні моменти, що вимагають пильнішої уваги:

1. У дисертаційному художній етнонартив для дітей визначається як різновид художнього тексту, який виявляє літературну казку та коротке оповідання, що характеризуються певним набором жанрів (підрозділ 1.1.2). Така послідовність цілком має право на існування, хоча і вступає у деякі протиріччя із класичною ієрархією “функціональний стиль – жанр – тип тексту”. Авторка намагається уникнути терміну “стиль”, хоча на стор. 34, 45, 166 тощо ці види визначаються через ознаки художнього стилю. Виникає питання: чи існує зумовленість вибудованої у роботі послідовності “вид – підвид – жанр тексту”?

2. Повністю погоджуючись із тезою про те, що різноманітні стилістичні прийоми, які використовуються в художніх етнонартивах для дітей Австралії, демонструють ставлення (позитивне або негативне) автора до інформації, що повідомляється, дисертантка, на жаль, не звертається до категорій оцінки, емоційності, експресивності та їх ролі в формуванні засобів виразності етнонартивів. Хоча засоби, які підсилюють виразність казки та оповідання, такі як створення іміджу та формування емоційного настрою, у роботі згадуються.

3. Ґрунтовно і вичерпно дослідивши архетипи Dreaming та Bush, які уживаються в дитячих етнонартивах, дисертантка залишила поза увагою інші не менш важливі архетипи австралійської лінгвокультури, а саме архетипи стихій, які теж додають імплікативні смисли до лінгвокультурного концепту MULTICULTURALISM. Очевидно, це є однією з перспектив подальшого дослідження.

Наголошуємо на тому, що висловлені зауваження швидше за все впливають із власного бачення можливого варіанта представлення результатів дослідження і не знижують загальну позитивну оцінку дисертації. У авторки (і це найважливіше) є своя виважена концепція, позиція, власний науковий погляд на інтерпретацію досить непростих узагальнень і висновків, які переконливо засвідчують глибину аналізу, аргументованість і достовірність отриманих результатів. Позиції та переконання авторки мають право на відстоювання під час захисту дисертації.

7. Загальна оцінка дисертації.

Зроблені зауваження не зменшують загальної позитивної оцінки дисертації, вони не стосуються змісту основних положень дослідження і не ставлять під сумнів достовірність отриманих результатів та сформульованих теоретичних висновків, що мають суттєве значення для подальшого розвитку лінгвістики.

Усе це дає підстави для загального висновку про те, що дисертація «Австралійські художні етнонаративи для дітей: лінгвокультурний аспект» є завершеним, самостійним дослідженням актуальної проблеми сучасного мовознавства, яке відповідає вимогам пунктів 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України №431 від 21.03.22р.), а її авторка **Ставенко Олена Вікторівна** заслуговує надання ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія.

Офіційний опонент –

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри англійської філології
та лінгводидактики

Запорізького національного університету

Ганна ПРИХОДЬКО

Лідисе Ганни Ставенко
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР
Запорізький національний
університет

О.А. Троценко